

Magdalena Kamieniecka

Koniec gimnazjum – moment ważnych decyzji. Jak pomóc młodzieży w wyborze drogi edukacji i pracy?

Młodzież podejmuje decyzje o wyborze swojej drogi edukacji i pracy w szkole gimnazjalnej. Młodzi ludzie mają przed sobą wiele możliwości. Trudność w podjęciu decyzji potęguje fakt, że nie są oni świadomi swoich potrzeb oraz możliwości, jakie daje im edukacja ponadgimnazjalna. Często wybory dokonywane przez nich są przypadkowe. Z relacji gimnazjalistów wynika, że najczęściej kierują się kryteriami takimi jak: miejsce szkoły w rankingu, profil klasy, ogólna opinia o szkole. Inne podawane kryteria to: atmosfera, otoczenie, wygląd budynku oraz lokalizacja, w tym dojazd itd. Przede wszystkim wybierają jednak szkołę, która zapewni im odpowiedni poziom nauki.

To, co chcę poddać rozważaniom, to pytanie – czy decyzja o wyborze szkoły ponadgimnazjalnej nie powinna być poprzedzona szukaniem odpowiedzi na pytanie „czego, dlaczego i jak chcę się uczyć przez kolejne 3 lata mojego życia”? Należy pokazać młodym ludziom, że ich wybór jest jednym z ważnych etapów na drodze edukacji i pracy i że podejmą właściwą decyzję, jeśli będą wiedzieli, w jakim kierunku zmierzają.

Pytanie „czego i dlaczego chcę się uczyć w kolejnej szkole?” wymaga zastanowienia się nad swoją motywacją, celami, pragnieniami, marzeniami, możliwościami oraz wymogami, jakie stawia przed młodymi rynek pracy.

Zaszczepić myślenie o przyszłości

Moment wyboru szkoły ponadgimnazjalnej to decyzja trudna, ponieważ niesie konsekwencje kolejnych wyborów dalszej drogi zawodowej. To w gimnazjum zapada decyzja, czy kolejnym etapem będzie liceum ogólnokształcące, technikum czy szkoła zawodowa. Znalezienie odpowiedzi na pytania „co ja mam robić w życiu?”, „kim będę?” jest procesem i nie pojawia się z dnia na dzień, lecz przychodzi wtedy, gdy zadaje się pytania.

Izabela Rzepka, dyrektor Gimnazjum nr 36 w Warszawie im. Krzysztofa Kieślowskiego, o pracy z młodzieżą w gimnazjum mówi tak: *Zdaje sobie sprawę, że uczniom może być trudno planować swoją przyszłość, ale też uważam, że w gimnazjum należy zacząć powoli i stopniowo przygotowywać się do dokonywania wyborów związanych z dalszą drogą edukacji. Gimnazjum to odpowiedni moment, by zaszczerpić w młodych ludziach potrzebę myślenia o swojej przyszłości, by zacząć oswajać ich z tym, że mają w życiu decydować o tym, co chcą robić.*

Świadomość własnych kompetencji a rynek pracy

Według danych Ministerstwa Edukacji Narodowej 5% młodych ludzi zasila rynek osób bez-

¹ Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Perspektywa uczenia się przez całe życie*, 2011, http://bip.men.gov.pl/images/stories/Karolina/plll2011_02_04.pdf (dostęp 10.01.2013).

² Krzyżanowska M. *Byłe nie przerywać nauki*, Edunews.pl, <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/wywiady/2037-byle-nie-przerywac-nauki> (dostęp 10.01.2013).

robotnych, bo przerywa naukę na poziomie gimnazjum i nie uczestniczy w dalszym kształceniu. Pomimo że jest to wynik najniższy w Europie, według specjalistów z Europejskiego Centrum Rozwoju Kształcenia i Szkolenia Zawodowego (CEDEFOP), należy już podjąć działania mające przeciwdziałać pogarszaniu się tej sytuacji.

Strategia Unii Europejskiej „Europa 2020” jasno definiuje cel reform w edukacji do 2020 roku: ograniczenie wskaźnika przerywania nauki z obecnych 15% do 10% oraz zwiększenie odsetka osób w wieku 30-34 lat posiadających wyższe wykształcenie z 31% do co najmniej 40%³.

Raport Głównego Urzędu Statystycznego „Młodzi 2011” wskazuje, że 39% młodych Polaków podejmuje pierwszą pracę niezgodną ze swoim zawodem, ponieważ nie znajdują zatrudnienia w swoim zawodzie. Powodem jest zmieniająca się sytuacja na rynku, a kierunek często obierany jest bez analizy perspektyw rozwoju.

Ponadto w raporcie „Młodzi 2011” przedstawione są dane, które pokazują, że dziś pracodawcy wymagają od zatrudnianych wielu umiejętności. Poza znajomością języka i umiejętnością obsługi komputera wymaga się samodzielności w działaniu, komunikatywności, kreatywności, otwartości, dobrej organizacji czasu pracy.

Dlatego należy już na poziomie gimnazjum stwarzać młodym ludziom okazję do nabywania szeregu ważnych kompetencji oraz pomagać im w uświadamianiu sobie, jakie kompetencje nabywają i czemu mogą one służyć w przyszłości. Istotne jest podejmowanie różnych działań odpowiadających na potrzeby 14- i 15-latków, które wiążą się z dylematami związanymi z ich przyszłością. Zarówno tą najbliższą, tj. związaną z wyborem szkoły, oraz dalszą, dotyczącą szukania swojej drogi zawodowej.

Co lubię robić?

W odpowiedzi na te pytania ma pomóc program „**Co lubię robić, czyli o tym, jak rozpoznać i wykorzystywać swoje kompetencje w przyszłej edukacji i pracy**”⁴, który skierowany jest do uczniów klas II i III szkół gimnazjalnych. Celem prowadzonych przeze mnie zajęć pozalekcyjnych w ramach tego programu jest stworzenie uczniom przestrzeni do

kształtowania umiejętności rozpoznawania swoich zainteresowań, kompetencji i osiągnięć, a także określenia sposobów realizowania pasji w kontekście dalszego kształcenia się.

Program zakłada działanie dwutorowe: poszukiwanie wiedzy o ofercie rynkowej (ryнку pracy) oraz rozwijanie świadomości własnych kompetencji i ich umiejętne kształtowanie.

„**Co lubię robić?**” to cykl zajęć, podczas których osoby w grupie rówieśników w wieku 14 i 15 lat uczą się dostrzegać i doceniać swoje osiągnięcia, rozmawiają o swoich planach, dylematach związanych z przyszłością, planują, jak chcą i mogą rozwijać swoje zainteresowania w dłuższej perspektywie czasowej. Dzielą się doświadczeniami, jakie nabywają, uczestnicząc w wielu ciekawych zajęciach poza szkołą. Dzięki temu uczą się także zauważać sukcesy swoich kolegów i wyrażać słowa uznania.

Na zajęcia zapraszam też absolwentów uczelni, przedstawicieli różnych zawodów. Rozmowy ze specjalistami różnych dziedzin są okazją do poznania uwarunkowań rynku pracy, a także ukazują, z czym należy się liczyć, podejmując kształcenie w danym kierunku. Dla wielu nastolatków spotkania te są impulsem do myślenia o tym, jak chcą żyć za kilkanaście lat. Potwierdzają to ankiety ewaluacyjne wypełnione przez uczniów: *Dowiedziałam się, że warto myśleć o przyszłości i że jeżeli sama nie będę pewna, to nikt nie podejmie za mnie decyzji. O swojej przyszłości zaczęłam myśleć na poważnie. To miłe zajęcia, na których trochę sprecyzowałam plany dotyczące mojej przyszłości.*

Od dwóch lat stale współpracuję z warszawskimi gimnazjami: nr 36 im. Krzysztofa Kieślowskiego oraz nr 25 im. Czesława Niemena. W tym roku program został wprowadzony do kolejnej szkoły – Gimnazjum nr 93 im. Księżnej Izabeli Czartoryskiej w Warszawie.

Uczestnictwo w cyklu ośmiu spotkań to początek procesu kształtowania się samoświadomości własnych potrzeb, motywacji i celów. Uczestnicy spotkań zaczynają stawiać pytania i poszukiwać odpowiedzi: Co ja lubię robić? Jakie mam pasje? Jaka droga edukacji najbardziej odpowiada moim umiejętnościom i zainteresowaniom? Jak kolejna szkoła może pomóc mi w rozwijaniu tego, co jest dla mnie ważne?

³ Komisja Europejska, *Europa 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela 2010, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf (dostęp 10.01.2013).

⁴ *Co lubię robić, czyli o tym, jak rozpoznać i wykorzystywać swoje kompetencje w przyszłej edukacji i pracy*. Program realizowany w Warszawie przez Fundację Civis Polonus, dofinansowany z Biura Edukacji m.st. Warszawy.

Proces, a nie natychmiastowa odpowiedź

To, co proponuję młodzieży, nie jest łatwe. Młodzież nauczona jest otrzymywać szybką, konkretną odpowiedź na nie zawsze precyzyjnie postawione przez siebie pytanie. To dziś głównie ocena szkolna i wynik testu jest informacją o tym, co i jak potrafią.

Jak mówi dyrektor Gimnazjum nr 36 nr w Warszawie Izabela Rzepka, *uczniowie często nie zadają pytań, to krótkodystansowcy, im jest trudno przyjąć dalszą perspektywę. Nie widzą jeszcze związku z tym, co robią dziś, czego i jak się uczą, a swoją przyszłością. Niestety też nie wierzą w swoją moc sprawczą, w to, że mogą góry przenosić. To nasze zadanie, rodziców i nauczycieli, by dać im wiarę w siebie, że sukces to nie tylko dobra ocena.*

Program „Co lubię robić?” to proces, podczas którego uczniowie zaczynają dostrzegać swoje umiejętności i sukcesy, które osiągają każdego dnia, uczestnicząc w zajęciach pozaszkolnych. Każde moje spotkanie z młodymi ludźmi to szansa na wspieranie ich w ich poszukiwaniach. Uczymy się marzyć. Wyzwalamy się z mechanizmów negatywnej oceny siebie i własnych pomysłów, tak aby dać szansę potencjałowi, który tkwi w młodych ludziach. W ocenie uczestników zajęcia *pozwalają wyciągnąć wiele wniosków na swój temat. Można odkryć swoje zainteresowania i swoje zalety (Julia), pozwalają poznać siebie (Ania).*

Podsumowując: zajęcia uczą młode osoby stawiać i nazywać problemy i obawy związane z przyszłością. Gimnazjaliści uczą się dostrzegać szansę znalezienia swojej drogi edukacji i pracy, wstępnie określać cele oraz sposoby realizowania tego, o czym marzą, oraz dostrzec i docenić, ile już osiągnęli.

Scenariusz zajęć

Program „Co lubię robić?” składa się z dwóch bloków po cztery spotkania każdy. Celem pierwszego bloku jest nabycie wiedzy o możliwych kierunkach kształcenia się i podjęcia pracy po ukończeniu uczelni wyższej. Zajęcia z obu bloków przeplatają się.

Przykładowe tematy zajęć:

1. Zostać dziennikarzem sportowym – jak to zrobić?
2. Siła pasji, czyli o zawodach artystycznych.
3. Być inżynierem, czyli jestem w stanie zrobić wszystko, co sobie wymyślę.
4. Czy prawnik musi być osobą pewną siebie? O predyspozycjach, umiejętnościach i wiedzy potrzebnej do wykonywania zawodu prawnika.
5. Co ma wspólnego psycholog z ekonomią, środowiskiem i sportem?

Celem drugiego bloku jest rozwijanie umiejętności nazywania i doceniania osiągnięć, kompetencji i zainteresowań ważnych dla wyboru drogi przyszłej edukacji i pracy oraz nabycie umiejętności stawiania jasnych celów.

Przykładowe tematy zajęć:

1. Ja, czyli moje pasje.
2. Cel – marzenie z datą realizacji.
3. Jak wybrać szkołę? Czego i w jaki sposób chcę się uczyć i nauczyć przez najbliższe lata?
4. CV. Co, komu i jak chcę o sobie powiedzieć?

Przykładowy scenariusz zajęć „Ja, czyli moje pasje”

Scenariusz zakłada różne formy pracy: dyskusję, pracę w parach i indywidualną.

Materiały: szkic HERB podzielony na trzy części
Aranżacja przestrzeni – krzesła w kręgu

Liczba uczestników: 10-15 osób

Czas: 90 min. (2 × 45 min.)

CO?	CEL	JAK?	KTO?	CZAS
<ul style="list-style-type: none"> • Przedstawiamy cel zajęć. Możemy zapytać uczestników – jak myślicie, o czym będziemy rozmawiać, jeśli temat zajęć brzmi: Ja, czyli moje pasje? • Rundka wprowadzająca – dyskusja: kiedy i czego się uczymy? 	Sprawdzamy, na ile uczenie kojarzone jest ze szkołą, stopniami itd. Próba przeniesienia uwagi na zajęcia pozaszkolne.	Dyskusja	psycholog	10 min.
<ul style="list-style-type: none"> • Czego uczycie się poza szkołą? • Czy osoby, które nie chodzą do szkoły, uczą się? Jak? Podajcie przykłady. • Co robicie po lekcjach? Wymieńcie zajęcia, na które uczęszczacie, i projekty, które przygotowujecie w szkole. • Czego uczycie się przy tej okazji? 	Uruchomienie myślenia, że proces uczenia oznacza nabywanie pewnych umiejętności.	Dyskusja moderowana		25 min.

CO?	CEL	JAK?	KTO?	CZAS
<p>Czy można powiedzieć, że UCZENIE SIĘ to nie tylko nabywanie WIEDZY?</p> <p>Porozmawiajcie w parach o tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Co lubicie robić? Czego przy okazji się uczyście? • Jakie nabywanie umiejętności i kiedy? 	<p>Wskazanie, jak wielu rzeczy uczymy się mimowolnie.</p> <p>Można podać uczniom przykład: pytamy jedną osobę – co lubisz robić? Na przykład uczeń uprawia piłkę nożną i ma codziennie po szkole treningi. Wskazujemy, że uczy się organizacji czasu, samodzielności, odpowiedzialności za zespół, przeżywania wspólnych sukcesów, a także radzenia sobie z porażkami, wytrwałości...</p>	<p>Praca w parach</p> <p>Zachęcamy do spotkania z kolegami, z którymi rozmawiają rzadziej, tak by móc się lepiej poznać.</p>	psycholog	25 min.
<p>Każdy, kto ma ochotę, wypełni swój HERB. Na górze wpiszcie swoje imię. HERB jest tylko dla Was</p> <p>Korzystamy ze szkicu HERB, który ma 3 pola.</p> <p>Każda osoba wpisuje w HERBIE swoje zainteresowania (pole nr 1), jedną lub dwie najważniejsze pasje (pole nr 2), opisuje, czego uczy się, realizując dwie wybrane pasje (pole nr 3).</p> <p>Kończymy dyskusją na forum. Osoba prowadząca zaprasza kolejno osoby chętne do podzielenia się swoją refleksją.</p>	<p>Uruchomienie procesu refleksji o własnych osiągnięciach, umiejętnościach. Początek dostrzegania swoich nowych, stale nabywanych umiejętności.</p>	<p>Diagram HERB – szkic (w załączonych materiałach). Uwaga! Zadanie można wykonać na zwykłej kartce bez konieczności rysowania HERBU.</p> <p>Osoba prowadząca podchodzi do każdego, wspomaga pracę. Zadaje pytania, nazywa umiejętności.</p> <p>Zaproszenie do podzielenia się opinią.</p>		20 min.
<p>Runda podsumowująca: jedna najważniejsza rzecz dla mnie, jaka wynika z dzisiejszych zajęć.</p> <p>Co nowego dostrzegłam/em i doceniłam/em w sobie?</p> <p>Jak się Wam pracowało? Co byście chcieli zmienić?</p>	<p>Zebranie informacji od grupy. Sprawdzenie, w jakim nastroju uczestnicy kończą spotkanie oraz jak im odpowiada formuła spotkania lub co im w niej nie odpowiada.</p>	<p>Runda na forum</p>		10 min.

Nauka przy okazji

Przy okazji każdego spotkania młodzież nabywa wiele ważnych umiejętności, które stanowią fundament efektywnej współpracy.

Na zajęciach ustawiamy krzesła w kręgu i ustalamy zasady sprzyjające jakości dyskusji oraz uczymy się kultury debaty. Jak napisał w ankiecie ewaluacyjnej Michał, jest to *pożyteczna nauka – bez kucia, zaangażowanie – bez ocen, lekcje – bez stresu*. Wspólna rozmowa w parach oraz trójkątach uczy akceptacji dla wyborów dokonywanych w życiu przez inne osoby. Młodzież zaczyna słuchać siebie nawzajem i szanować pasje innych, które często rówieśnicy oceniają zbyt pochopnie i/lub negatywnie. Budowany wzajemny szacunek uczestników zajęć ma dać im poczucie bezpieczeństwa i pomóc uczniom w przyjęciu roli moderatora i gospodarza spotkania. *Dziękuję, że mogłem być moderatorem* (Maciek). 14-letni Michał o swoim doświadczeniu prowadzenia spotkania z dziennikarzem sportowym z TVP i z kilkunastoma osobami ze swojej szkoły mówi tak: *Spełniło się moje marzenie. Miałem tremę, ale przygotowałem się. Spróbowałem. Jak ja się cieszę!*

Uczniowie uczą się mówić w grupie rówieśników o swoich osiągnięciach, wzmacniają swoje poczucie sprawstwa i samoocenę. Dzięki temu, że odbywa się cykl, a nie jest to jednorazowe spotkanie, jest szansa na podjęcie wyzwania i poprowadzenie dyskusji.

Cykl zajęć „Co lubię robić?” to również sposób na kształtowanie i rozwijanie kapitału ludzkiego. To wyjście naprzeciw oczekiwaniom pracodawców, którzy szukają osób świadomych swoich umiejętności kształtowanych przez podejmowanie aktywności pozaszkolnej. To sposób na uczenie młodych ludzi poczucia sprawstwa. Dorota, uczennica II klasy gimnazjum, po zakończeniu cyklu spotkań swoją refleksję ujęła w zdaniu: *Warto dowiedzieć się, że warto zaważyć*. Weronika, uczennica klasy III o zajęciach napisała, *że otwierają nam umysł, pomagają w wyborze szkół oraz mamy możliwość poznania siebie*.

Stworzyć okazję

Mateusz, uczeń II klasy, uczestnik aktualnie trwającego cyklu spotkań mówi: *Ja nawet nie wiedziałbym, jakie mam sobie postawić pytania, teraz myślę,*

że chciałbym pójść na prawo, ale czy tam naprawdę jest aż tak dużo nauki? Jego koleżanka Iga chce w swojej pracy pomagać i rozważa różne kierunki studiów – psychologię i weterynarię. Ewa, uczennica II klasy i absolwentka szkoły muzycznej mówi: *Wiele rzeczy mnie interesuje, mam bardzo długą listę tego, co lubię robić, ale naprawdę nie wiem, co wybrać.*

Jeśli zachęcamy młodzież, by szukała okazji do zdobywania nowych kompetencji, to my, pedagodzy, rodzice, nauczyciele, psychologowie powinniśmy na etapie gimnazjum stworzyć im do tego przestrzeń i warunki.

Dlatego elementem programu „Co lubię robić?” są spotkania z osobami, które wykonują określone zawody. To daje szansę młodym osobom zapytać o to, co dla nich ważne. Zajęcia to okazja, by rozwiać wątpliwości, które są zasiane w głowach młodzieży. Podczas spotkań z zapraszonymi gośćmi nastoletni uczniowie uczą się, jak odnaleźć dającą satysfakcję drogę zawodową.

Przykładowe pytania zadawane przez młodzież podczas zajęć

Spotkanie z lekarzem neurologiem

Skąd Pan wiedział, że chce zostać lekarzem? Kiedy trzeba zdecydować o wyborze specjalizacji? Czy można zmienić specjalizację? Kiedy zaczyna się praktykę w szpitalu? Jak wygląda dzień pracy lekarza? Kiedy lekarz zaczyna zarabiać na tyle dobrze, by mógł założyć rodzinę, usamodzielnić się? Jakiego Pana skończył liceum i do klasy o jakim profilu Pan uczęszczał? Co zrobić, jeśli chce pracować w pogotowiu ratunkowym? Jakiego należy mieć kwalifikacje, by zostać ratownikiem? Co robi lekarz w szpitalu, kiedy nie siedzi przy łóżku pacjenta? Jakiego miał Pan trudne doświadczenia w swojej pracy? Co wtedy Pan zrobił?

Spotkanie z dziennikarzem

Czy trzeba kończyć dziennikarstwo, żeby zostać dziennikarzem? Czy Pan w naszym wieku interesował się sportem i czy wiedział, co będzie robić w życiu? Co w Pana pracy jest trudne? Jakiego Pana zna języki obce? Co Pana zaskoczyło w pracy dziennikarza?

Spotkanie z prawnikiem

Jak wyglądają studia? Czy to prawda, że trzeba na pamięć uczyć się kodeksów? Czym różni się praca adwokata, notariusza, radcy i sędziego? Jak wygląda nabywanie praktyki podczas studiów? Ile zarabia sędzia,

a ile adwokat? Czy można się przekwalifikować na przykład z sędziego na radcę prawnego, czy raz dokonany wybór oznacza, że zajmujemy się jedną rzeczą przez całe życie? Czy Pani nam poleca bycie prawnikiem, czy to jest ciekawa praca? Czy można odwołać sędziego, którego chroni immunitet?

Te przykładowe pytania pokazują, o czym myślała młodzież. Co mają w głowach i co kształtuje ich wyobrażenie o wykonywanych zawodach. To my, nauczyciele, pedagodzy, rodzice i psychologowie na etapie gimnazjum powinniśmy stworzyć warunki, w których młodzież ludzie nauczą się, jak znaleźć sposób na szukanie odpowiedzi na nurtujące ich pytania dotyczące ich przyszłości.

Rozpocząć proces

Mając na uwadze fakt, że młodzież ma wiele dylematów związanych z planowaniem swojej przyszłości, a jest na takim etapie swojego rozwoju, że nie potrafi zadać precyzyjnie pytań, które przybliżą ją do znalezienia odpowiedzi, istotne jest rozpoczęcie nauki poruszania się po rynku pracy. Równoległe zaś ważne jest wspieranie młodych osób w poszukiwaniach drogi edukacji i pracy oraz wzmacnianie przekonania, że to, co robią, realizując swoje pasje, stanowi ich zasób oraz potencjał do dalszego rozwoju.

To naszym zadaniem jest zadać im pierwsze i ważne pytania: Co lubisz robić? Co jest Twoją pasją? O czym marzysz w przyszłości? Co chciałbyś robić za kilkanaście lat? W jaki sposób chcesz i możesz to osiągnąć?

Naszym zadaniem jest nauczyć młodych ludzi dokonywać pierwszych wyborów tak, by potrafili za lat kilka świadomie angażować się w wybrane aktywności. Ponadto, w czasach dominującego pędu i chaosu mamy za zadanie uczyć młodych ludzi, jak selekcjonować podejmowane działania. Naszym obowiązkiem jest docenić ich osiągnięcia i potencjał i przekierować uwagę na możliwości, jakie stwarza edukacja pozaformalna. To naszym zadaniem jest rozpocząć proces, który doprowadzi ich do takich wyborów zawodowych, które dadzą im poczucie satysfakcji.

Magdalena Kamieniecka jest psychologiem, trenerem, coachem, autorką i koordynatorką programu „Co lubię robić, czyli o tym, jak rozpoznać swoje kompetencje i wykorzystywać je w przyszłej edukacji i pracy”.